

УДК 331.582:655.5

Л. А. Швайка, О. І. Гузела

Українська академія друкарства

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Характеризуються кадрове забезпечення галузі як об'єкта управління та його особливості у видавничо-поліграфічній галузі, подано статистичну картину наявності, мобільності та мотивації праці суб'єктів господарювання в переробній, видавничій і поліграфічній галузях, узагальнено досвід країн європейської спільноти щодо кадрового забезпечення видавничо-поліграфічної сфери діяльності.

Досвід, кадрове забезпечення, видавничо-поліграфічна галузь

Ефективне функціонування, стабільний розвиток і конкурентоспроможність видавничо-поліграфічної галузі залежить від її забезпеченості трудовими ресурсами, здатними правильно визначити і вирішувати поставлені завдання. Від рівня забезпеченості галузі трудовими ресурсами, їхнього професіоналізму та раціональності використання залежать віддача інших елементів виробничого потенціалу, ефективність господарювання, динамічність науково-технічного розвитку, міжнародне співробітництво. Саме цим питанням присвячена наша публікація.

Дана соціально-економічна проблема постійно знаходиться в центрі уваги багатьох дослідників, оскільки кадрове забезпечення є надзвичайно чутливим до активних змін ринкового середовища, перекликається з аналогічними проблемами в державах європейської спільноти і потребує систематичного моніторингу [1, 2, 4].

Трудові ресурси галузі — це сукупність персоналу всіх суб'єктів господарювання, які входять до її складу. У видавничо-поліграфічній галузі трудові ресурси виступають як частина економічно активного населення країни, яке за своїми фізичними та професійними даними здійснює трудову діяльність на підприємствах, пов'язаних з видавничо-поліграфічною справою.

Персонал кожного суб'єкта господарювання, як об'єкт управління, характеризується професійною кваліфікацією, мотивацією та фізичною кондицією. Перша характеристика відображає наявність у працівника знань, умінь, навичок, необхідних для виконання роботи, і дає оцінку набутій потенційній спроможності кожного виконувати свої виробничі функції. Мотивація спонукає працівника реалізувати свою потенційну спроможність, засвідчує дієвість мотивів до виконання професійних обов'язків. Третя характеристика дає можливість встановити фізичні здатності працівника відповідно до мотивів і кваліфікації, пов'язана з віком, статтю та природними здібностями працівника (рис. 1).

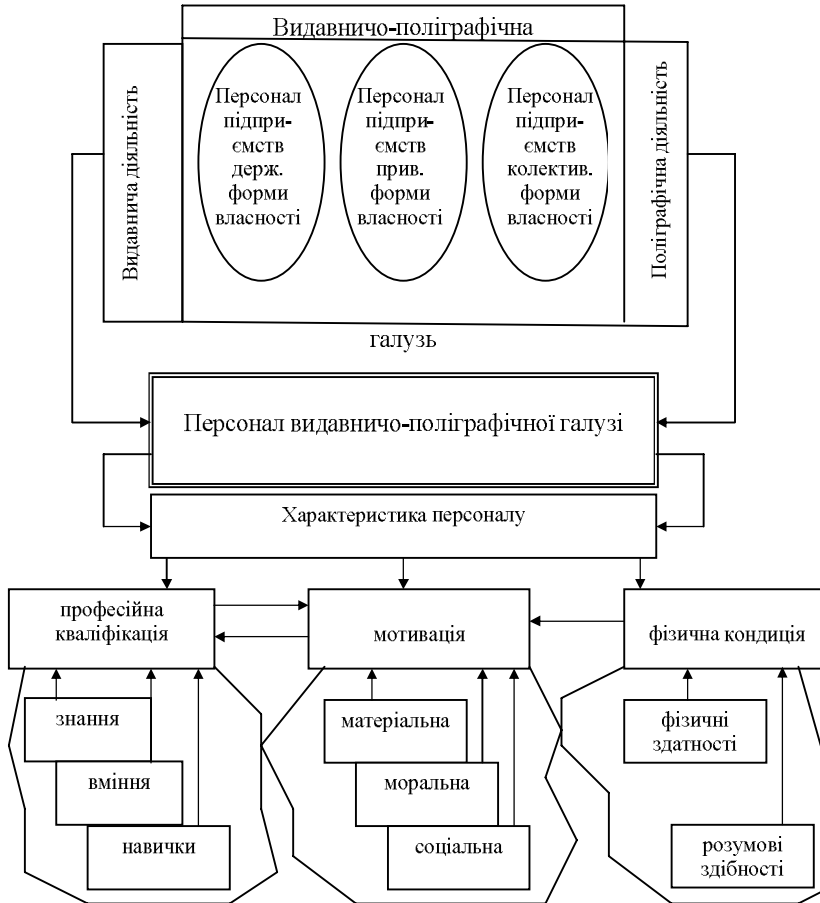

Рис. 1. Графічна динамічна модель характеристики персоналу ВПГ як об'єкта управління

Працівники підприємств видавничо-поліграфічної галузі (ВПГ) приводять в рух матеріально-речові елементи виробництва, створюючи якісно нову інформацію і видавничий продукт, надаючи поліграфічні послуги, формуючи дохід і прибуток. Його сукупними характеристиками є також рівень кваліфікації та активності, досвід і стаж роботи, освітній рівень, виробнича культура, повнота використання творчого потенціалу. Особливістю персоналу видавничо-поліграфічних підприємств є високий рівень використання розумової, інтелектуальної та творчої праці, залучення працівників специфічних професій і спеціальностей, які потребують тривалої підготовки (літературні, технічні і художні редактори, коректори, друкарі та ін.).

За офіційними статистичними даними за станом на 01.012007 р. у видавничо-поліграфічній галузі України працювало 70490 осіб, тобто 0,36% всього зайнятого населення країни, 1,83% — працюючого в промисловості та 2,8% — у переробних галузях промисловості. За видами економічної діяльності розподіл працівників ВПГ має наступний вигляд (табл. 1).

Таблиця 1

Середньооблікова чисельність штатних працівників ВПГ за видами економічної діяльності, тис.осіб

Вид діяльності	Рік		
	2004	2005	2006
Видавнича справа	36,47	37,72	26,78
Частка в загальній чисельності, %	49,3	50,6	38,0
Поліграфічна діяльність	37,519	36,81	43,71
Частка в загальній чисельності, %	50,7	49,4	62,0
Всього по галузі	73,989	74,53	70,49

Наведені дані доводять, що в останні роки чисельність персоналу галузі зменшилася в середньому на 5,5%. Розподіл працівників галузі за видами економічної діяльності засвідчує істотні зміни. У 2006 р. кількість працівників у видавничій сфері скоротилася майже на 30%, у поліграфічній діяльності зросла на 18,7% порівняно з 2005 роком. Офіційна статистика підтверджує, що більшість персоналу (понад 60%) зосереджена на великих і середніх підприємствах галузі. Його динаміку в 2001–2006 рр. за видами діяльності можна простежувати за даними табл. 2.

Таблиця 2

Середньооблікова чисельність штатних працівників галузі за видами економічної діяльності, тис.осіб (група великих і середніх підприємств)

Вид діяльності	Рік					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Промисловість	4390,3	4220,4	4123,2	4077,1	4072,4	4069,2
Видавнича справа	17,942	17,879	17,696	20,106	20,684	14,06
Поліграфічна діяльність	25,600	17,864	17,624	19,619	20,472	29,48
Всього по галузі	43,542	35,743	35,320	39,725	41,156	43,57
У % до попереднього року	100,0	82,1	98,8	112,5	103,6	105,8

За офіційними даними, чисельність працівників великих і середніх підприємств видавничо-поліграфічної галузі України в 2002–2003 рр. зменшувалася, а з 2004 р. почала збільшуватися. Розподіл працівників у цій групі підприємств за видами економічної діяльності до 2006 р. доволі рівномірний, а в 2006 р. структура персоналу галузі змінилася — понад 32% було зайнято у видавничій сфері та майже 68% у поліграфії. У 2005 р. найбільше штатних працівників (79,8%) нараховувалась у видавничій справі — на підприємствах приватної форми власності. У цей період порівняно з 2004 р. спостерігається зростання кількості штатних працівників на підприємствах усіх форм власності, але найвищі темпи приросту (3,2%) характерні для приватних підприємств.

Зворотні тенденції притаманні поліграфічній діяльності. Частка штатних працівників поліграфічних підприємств приватної форми власності у 2006 р. складала 72,2%. Дослідження динаміки чисельності упродовж 2004–2006 рр.

засвідчує зменшення частки штатних працівників на державних і комунальних підприємствах відповідно на 0,8 та 2,1 пункта і зростання кількості працівників приватних підприємств на 2,9 пункта.

Аналіз забезпеченості підприємницьких структур галузі персоналом підтверджує, що державні видавництва і поліграфічні підприємства повністю укомплектовані працівниками різних категорій і професій, а на деяких з них наявний надлишок кадрів. Деяка інша ситуація на недержавних підприємствах. Чисельність персоналу на них за однакових обсягів випуску продукції значно менша порівняно з державними структурами. Саме недержавні підприємницькі структури відчувають потребу в певних категоріях і професіях персоналу, що зумовлюється, як правило, постійним розвитком і притаманною їм плінністю кадрів. До виробничої діяльності вони залучають багато позаштатних працівників.

Розрахунки показали, що одне підприємство видавничо-поліграфічної галузі нараховує в середньому 12,5 особи штатного персоналу. На одному великому і середньому підприємстві працювало в середньому 86 осіб, а таких підприємств у галузі в 2005 році нараховувалося 476. Велике видавництво забезпечує роботою 99 осіб, а поліграфічне підприємство — 76. На суб'єктах малих форм господарювання налічується майже 6 осіб персоналу в розрахунок на одне підприємство. Оскільки видавничо-поліграфічна галузь України на 92% представлена малими підприємствами, то ресурсна картина персоналу галузі є малоформатною.

Розподіл персоналу галузі за віковими групами вказує на синхронне зростання частки працівників молодого (15–34 роки) та передпенсійного віку. Так, у видавничій сфері частка молодих працівників зростала з 23% у 2002 р. до 39,5 у 2004-му. На поліграфічних підприємствах частка молодих працівників збільшилася з 16,6% у 2002 р. до 35 у 2005-му. Це позитивно характеризує функціонування видавничо-поліграфічної галузі, бо саме молоді кадри швидко адаптуються до вимог ринку і здатні забезпечувати конкурентні переваги.

Враховуючи творчий характер видавничої справи та складність виробничих процесів у поліграфії, важливим фактором кадрового забезпечення ВПП виступає рівень освіти персоналу (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл працівників галузі за рівнями освіти (по групі великих і середніх підприємств) на кінець року

Рік	Кількість штатних працівників, осіб	З них мають вищу освіту за освітніми рівнями	
		неповна та базова вища освіта	повна вища освіта
2002	35994	9797	10568
2003	36052	10203	10913
2004	39504	10775	12370
2005	42329	9555	14744
2006	45799	9847	16629

Частка працівників, які мають неповну та базову вищу освіту, тобто отримали дипломи освітньо-кваліфікаційного рівня молодший спеціаліст або бакалавр, складає в галузі 21,5–28%. Частина працівників, які одержали дипломи спеціалістів і магістрів, дещо більша, з відчутною тенденцією до зростання — з 29,4% у 2002 р. до 36,3 у 2006-му. Зазначені показники видавничо-поліграфічної галузі є досить високими. У промисловості України за станом на 31.12.2006 р. кількість працівників з неповною або базовою вищою освітою становила 23,9%, з повною вищою — 17,6.

Видавничо-поліграфічна галузь забезпечена кадрами, переважно жіночої статі (понад 56%). Причому у видавничій сфері їх частка досягає до 60%, а на поліграфічних підприємствах — 55% загальної чисельності штатних працівників.

Вітчизняні фахівці відзначають, що у зв'язку з тривалим процесом становлення ринкових відносин багато підприємств не має стабільних трудових колективів, люди шукають ліпших заробітків, кращих умов праці, і тому в країні залишається високий рівень мобільності кадрів. За останні десять років коефіцієнт валового обороту робочої сили (відношення кількості прийнятих і вибулих до середньооблікової кількості працівників) загалом по економіці збільшився з 0,388 у 1995 р. до 0,566 у 2006-му.

У деяких сферах діяльності, зокрема в сільському та рибному господарстві, гуртовій і роздрібній торгівлі, будівництві, готелях і ресторанах, кількість прийнятих і вибулих складала 89–115% до середньооблікової чисельності штатних працівників. Це свідчить про нестабільність зайнятості й вимивання кваліфікованих кадрів. Адже насправді кожен працівник, зайнятий у цих галузях, упродовж року змінював місце роботи.

Рух робочої сили у видавничо-поліграфічній галузі (табл. 4) сягає рівня 50–60%, що небезпечно хоча б з тієї точки зору, що виробничий процес у галузі складний. Для підготовки кваліфікованого працівника необхідний тривалий час, а саме високопрофесійний персонал є визначальною складовою при виробництві конкурентоспроможної продукції.

Таблиця 4

Динаміка трудових ресурсів галузі (у відсотках до середньооблікової кількості штатних працівників)

Вид діяльності та характер руху	Рік				
	2002	2003	2004	2005	2006
Прийнято по галузі — всього	49,2	52,9	51,3	50,5	44,2
у т.ч.: видавнича справа	22,8	26,5	31,2	21,8	28,3
поліграфічна діяльність	26,4	26,4	30,1	28,7	15,9
Вибуло по галузі — всього	53,1	56,3	57,4	53,4	43,1
у т.ч.: видавнича справа	22,9	25,6	26,0	23,0	25,6
поліграфічна діяльність	30,2	30,7	31,4	30,4	17,5
Валовий оборот	102,3	109,2	108,7	103,9	87,3

Плинність кадрів у видавничо-поліграфічній галузі зумовлена кількома причинами: високими вимогами до кваліфікації персоналу, обмеженими можливостями професійного зростання на даному підприємстві, напруженим ритмом праці та невідповідною її оплатою (табл. 5).

Таблиця 5

Характеристика оплати праці працівників ВПГ у 2005 році за видами економічної діяльності

Показник	Вид діяльності		
	переробна промисловість	видавнича діяльність	поліграфічна діяльність
Середньомісячна заробітна плата працівника, грн:			
зайнятого	978,32	1256,22	784,33
штатного	904,88	1257,72	732,71
Частка працівників, заробітна плата яких за грудень була нарахована, грн:			
до 400,00	—	13,1	21,3
від 400,00 до 500,00	—	8,2	12,2
від 500,00 до 1000,0	—	30,0	39,4
більше 1000	—	48,7	27,1

Як бачимо, у видавничій діяльності середньомісячна оплата праці і штатних, і всіх зайнятих працівників була вищою, ніж у структурах, що належать до поліграфічної та переробної галузей. Індекс перевищення, відповідно, складає 1,6 і 1,28 у розрахунку на одного зайнятого та 1,72 і 1,39 на одного штатного працівника. Оплата ж працівників (зайнятих і штатних) у поліграфічній галузі нижча, ніж у переробній. У видавничій діяльності найбільша частка припадає на працівників, які в грудні 2005 р. отримували понад 1000 грн. На підприємствах поліграфічної галузі найбільшу частку складають працівники, які одержали за місяць від 500 до 1000 грн. Отже, рух працівників за видами діяльності у ВПГ адекватний процесам мотивації праці.

За результатами співбесіди з власниками і менеджерами недержавних видавництв і поліграфічних підприємств, а також газет і сайтів з працевлаштування встановлено, що вимоги до фахівців видавничої справи стають жорсткішими порівняно з попередніми роками. Зростають вони і до працівників державних підприємницьких структур. Серед вимог більшості роботодавців — наявність досвіду роботи (70%) і вищої освіти (97%) вміння працювати з комп'ютером (70%), знання тематики видавництва (60%), володіння іноземною (10%), літературною українською та російською (80%) мовами.

Кадрова політика видавництв і поліграфічних підприємств — різна. На одних вона полягає в збереженні кадрів і забезпеченні їх стабільності, на других — навпаки, у періодичній ротатції персоналу, що привносить нову

енергію, ідеї, пропозиції. Робота служб працевлаштування й зайнятості населення підтверджує, що нині лише поодинокі видавництва звертаються до них у пошуках кваліфікованих працівників. На думку менеджерів з персоналу, видавничий ринок є доволі вузьким для кадрових агенцій. Значно більше пропозицій щодо працевлаштування надходить від друкарень (61%), поліграфічних фірм (18%), ЗМІ (12%), видавництв (9%).

За результатами спеціально проведеного статистичного дослідження можна скласти певний рейтинг підприємств видавничо-поліграфічної галузі за середньообліковою чисельністю штатних працівників у 2005 році. Лідерами визнано п'ять підприємств, серед яких — ЗАТ «Холдингова компанія «Бліц-інформ» (4409 осіб), державне видавництво «Преса України» (1280 осіб), державне підприємство «Поліграфічний комбінат «Україна» (996 осіб), ТзОВ «Компанія «Юнівест-Маркетинг» (876 осіб), ВАТ «Поліграфкнига» (593 осіб). Наявність у визначеній п'ятірці різних форм власності ще раз підкреслює динамічність розвитку видавничо-поліграфічної галузі в Україні.

Позитивні зміни в розвитку видавничо-поліграфічної галузі України засвідчують збільшення кількості підприємств та обсягу чистого доходу від реалізації продукції й вартості активів, а також зменшення кількості працівників — ключового ресурсу, якість якого повністю визначає ефективність господарської діяльності, створення високоякісних товарів і послуг, масштаби й темпи науково-технічних і організаційних перетворень.

Видавничо-поліграфічна справа в європейських країнах характеризується оптимальним державним регулюванням галузі, ефективними механізмами господарювання, багаторічними національними традиціями, сформованим громадянським суспільством. У країнах-членах Європейського Союзу діє спільне законодавство щодо розвитку книговидання. Однак у кожній країні є свої особливості розвитку, які враховують традиції, успішний минулий досвід та визначені перспективи. Спільним для більшості європейських країн у розвитку галузі є:

підпорядкування державному галузевому органу управління невеликої кількості видавництв і поліграфічних підприємств;

переважання в галузі малих суб'єктів господарювання (понад 90%), які в середньому видають у рік до 15 назв книг, середнім накладом 4,7 тис. прим.;

на поліграфічному підприємстві в середньому працює 4–5 осіб, і лише 500 підприємств має штат понад 50 осіб;

структура продукції галузі: 77% — видавнича, 23% — поліграфічна. Серед видавничої переважають газети (41%), книги (19%), газети і часописи, які виходять менше чотирьох разів на тиждень (13%);

постійно зростає кількість сертифікованих підприємств за обов'язковими для країн ЄС стандартами ISO;

багато спільних з іноземними партнерами підприємств, високий рівень інвестування галузі;

ринок контролюється невеликою кількістю суб'єктів — до 5% загальної чисельності учасників.

Отже, у країнах-членах Європейського Союзу склалися більш сприятливі умови для ефективного забезпечення кадрами суб'єктів господарювання у видавничо-поліграфічній сфері. З наведеної загальної характеристики спільних рис видно, що як зовнішні, так і внутрішні чинники кадрового забезпечення (рис. 2) в Україні синергетично впливають на розвиток ВПП в значно меншій мірі, ніж в Європейських державах. Якщо за першими 3–4 ознаками Україну можна долучити до європейського досвіду, то за іншими — вона відстає.

Рис. 2. Чинники кадрового забезпечення ВПП

Кадрове забезпечення ВПП України необхідно не стільки реформувати, скільки оптимізувати як зовні, так і зсередини; детінізувати господарську діяльність видавничо-поліграфічних структур; підвищити якість менеджменту, здатного динамічно переоцінювати цінності і знаходити ключові критерії успіху в умовах наступу на ВПП глобалізаційних процесів.

1. Дурняк Б. В. Видавничо-поліграфічна галузь України: стан, проблеми, тенденції: Статистично-графічний огляд: моногр. / Дурняк Б. В., Штангрет А. М., Мельников О. В. — Львів: УАД, 2006. — 274 с.
2. Дурняк Б. В. Трудові ресурси видавничо-поліграфічної та целюлозно-паперової галузей України: Сучасний стан / Б. В. Дурняк, А. М. Штангрет, О. В. Мельников // Друкарство. — 2005. — № 3. — С. 25–27.
3. Статистичний щорічник України за 2006 рік / За ред. О. Г. Осаулєнка.

— К.: Консультант, 2007. — 552 с. 4. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця: практ. посіб. / Тимошик М. — К.: Наша культура і наука, 2005. — 560 с. 5. Швайка Л. А. Розвиток і регулювання видавничого підприємництва: моногр. / Швайка Л. — Львів: УАД, 2005. — 432 с.

КАДРОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИЗДАТЕЛЬСКО-ПОЛИГРАФИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ: ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ

Характеризуются кадровое обеспечение отрасли как объекта управления и его особенности в издательско-полиграфической отрасли, дана статистическая картина наличия, мобильности и мотивации труда субъектов хозяйствования в перерабатывающей, издательской и полиграфической отраслях, обобщен опыт стран европейского содружества по кадровому обеспечению издательско-полиграфической сферы деятельности.

SKILLED PROVIDING OF IZDATELSKO-POLIGRAFICHNOI INDUSTRY: HOME AND EUROPEAN EXPERIENCE

In the article the question is about description of the skilled providing of industry as the object of management; features of the skilled providing of publisher-polydiene industry; given statistical picture of presence, mobility and motivation of shots of subjects of menage in processing, publishing and polydiene industries; generalized experience of countries of European Community in relation to the skilled providing of publisher-polydiene sphere of activity.

Стаття надійшла 11.02.09

УДК 655.26

Я. В. Котляревський, Н. І. Передерієнко

Видавничо-поліграфічний інститут НТУУ «КПІ»

О. В. Мельников

Українська академія друкарства

ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНІЙ ГАЛУЗІ

Запропоновано новий підхід до вивчення сутності видавничо-поліграфічного продукту та розгляду його на трьох рівнях. Розроблено зведену й узагальнену перспективну систему інноваційного розвитку видавничо-поліграфічних підприємств.

Інноваційний розвиток, система, перспектива, видавничо-поліграфічна галузь

Розвиток світової та національних економік під впливом науково-технічного і технологічного прогресу характеризується посиленням значущості інноваційної складової діяльності підприємств і новим підходом до управління інноваціями, які в сучасних умовах поєднують знання, організаційну структуру й технології з ринковим середовищем [1, 2, 4, 5, 7, 8, 11]. У видавничо-полігра-